

Door Henk Jongsma, hoofdauteur Op niveau tweede fase eerste editie

Moeders

Inleiding

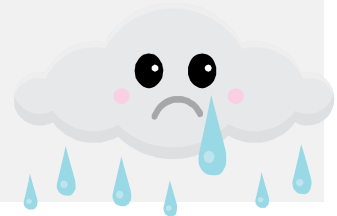
Een moederhart, een gouden hart
Doet alles voor haar kind
Een moederhart, een gouden hart
Vergeeft, begrijpt, bemint
Bij lief en leed, bij vreugd en smart
Een moeder weet steeds raad
Omdat een gouden moederhart
Haar kind zo goed verstaat

Dat is het refrein van een populaire smartlap van Gert Timmerman. De hele tekst vind je op www.songteksten.nl. Op diezelfde site vind je bijvoorbeeld ook dit lied van Frans Bauer.

Een moeder brengt liefde en warmte in huis en is ook je beste vriendin
Als zij bij je is dan pas voel je je thuis
Je bent en je blijft toch haar kind
Zij staat toch ieder moment voor je klaar in voor- maar ook tegenspoed
Maak als haar kind elke droom van haar waar
Pas dan voelt een moeder zich goed

Maar als een moederhart moet huilen, is er reden voor verdriet
Ieder kind moet zich gaan schamen, als het mammi's tranen ziet
Maar als een moederhart moet huilen, zorg dan dat het overgaat
Want zij is veel meer dan al die tranen waard

Opdracht 1

- 1 Zoek een lied over een moeder of over moeders.
- 2 Noteer de eigenschappen en kenmerken die moeders volgens de makers van deze liederen bezitten.
- 3 Beschrijf de houding die we volgens de schrijvers van deze liederen ten opzichte van moeders moeten aannemen.

Over moeders is niet alleen veel gezongen, maar ook veel gedicht en geschreven. In deze lesbrieven lees je een paar gedichten over moeders en je maakt kennis met een paar boeken met een moeder als hoofdpersoon.

Opzet van deze lesbrief

- Je leest een paar moedergedichten uit de negentiende eeuw (opdracht 2 t/m 7).
- Je zoekt zelf een moedergedicht en bespreekt dat (opdracht 8).

- Je vormt een leeskring en leest en bespreekt een boek met een moeder als hoofdpersoon (opdracht 9).

De negentiende eeuw

In veel plaatsen verscheen ooit elk jaar een almanak: een jaarboekje met een kalender en allerlei praktische informatie. Misschien ken je de *Enkhuizer almanak* die nog steeds verschijnt. In de negentiende eeuw vooral waren deze boekjes erg populair: elk jaar verschenen er tientallen. Uitgevers probeerden die boekjes aantrekkelijker te maken door *mengelwerk* op te nemen: verhalen en gedichten van populaire schrijvers. In de nieuwste geschiedenis van de Nederlandse literatuur schrijven Willem van den Berg en Piet Couttenier het volgende.

Een belangrijk moment in de ontwikkeling van de almanak was in 1819 de verschijning van *De Nederlandsche Muzen Almanak*. De uitgever, Johannes Immerzeel junior, was zelf literair actief en trachtte bij het grote publiek belangstelling voor de Nederlandse letterkunde te wekken door het opnemen van bijdragen van vooraanstaande dichters, terwijl ook een aantrekkelijke vormgeving (een fraai bandje en in koper gegraveerde platen) het boekje tot een verkoopsucces moest maken. Jarenlang gaf de *Muzen Almanak* de toon aan. Zoals *De Gids* het in 1837 uitdrukte, was dit jaarboekje uitgegroeid tot 'de nationale Tentoonstelling van Gedichten'.

Het prestige van de almanakken werd vergroot toen een aantal vooraanstaande literatoren zich ermee begon in te laten. In 1838 werd Potgieter de drijvende kracht achter het jaarboekje *Tesselschade*, vanaf 1841 voerde Beets de redactie over de *Muzen Almanak*, en met ingang van 1847 verzorgde Truitje Toussaint de *Almanak voor het Schoone en Goede*. Niet de minste auteurs wisten deze redacties aan hun jaarboekjes te verbinden. Om een voorbeeld te noemen, *Tesselschade* kreeg bijdragen in proza en poëzie van onder anderen Hasebroek, diens zuster Betsy, Bakhuizen van den Brink, Heije, Staring, Tollens, Bogaers, Ter Haar en Potgieter zelf.

In de loop van de negentiende eeuw nam het aantal almanakken sterk toe. In 1839 waren het er al 95, in 1849 zelfs 126. Die explosieve toename bracht het satirische tijdschrift *Braga* in 1843 tot het volgende commentaar:

De Moddergod was bang dat in ons Vaderland
Zijn rijk gevaar liep, en al 't water weg zou zakken.
'Wat droogte!' riep hij uit. 'Poëten, op, ter hand!'
Hij wenkte en – 't regende Almanakken

Willem van den Berg en Piet Couttenier, *Alles is taal geworden. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1800-1900*, Uitgeverij Bert Bakker, Amsterdam, 2009, p. 216-217.

Opdracht 2

- 1 Wat is *Mengelwerk*?
- 2 Welk synoniem voor almanak wordt in deze tekst gebruikt?
- 3 Welke almanakken worden genoemd?
- 4 Wat is een satirisch tijdschrift?
- 5 De dichter in *Braga* heeft niet veel op met almanakken. Waarmee vergelijkt hij ze?

Het spreekt bijna vanzelf dat in zo'n almanak, die voor een groot publiek was bestemd, vrijwel altijd gedichten over een moederfiguur of met een moeder als hoofdpersoon waren te vinden.

In de *Nederlandsche Muzen-Almanak voor 1840* bijvoorbeeld vind je:

- J.W. Muller: *Aan eene moeder*
- E.F. Georges: *Des zuigelings graf*
- W.J. van Zeggelen: *Bij Moedersmart*

Opdracht 3

- 1 Lees hieronder het gedicht *Bij moedersmart* van W.J. van Zeggelen. Gebruik waar nodig de toelichtingen onder het gedicht.
- 2 Beantwoord daarna deze vragen.
  - a Waarom heeft de moeder verdriet?
  - b *De moedersmart is de grootste smart*, zegt de dichter. Waardoor?
  - c Wat is er niet veranderd in de houding van de moeder?
  - d Welke troost geeft de dichter?
  - e Welke verwachting spreekt de dichter aan het slot uit?
- 3 Noteer de kenmerken of eigenschappen van de moeder die in dit gedicht naar voren komen.

Bij moedersmart

Neen, zoek toch den traan, die in 't oog volt niet meer
 Door dien dwang van 't gelaat, door dien glimlach te stuiten!
 O, 'k weet het, het huichlen der kalmte doet zeer,
 Als de zwoegende boezem zijn kommer wil uiten.

Want, wat ook deez' wereld tot foltering schiep:
 Noch het lijden der deugd, noch de wrok van een broeder,
 Geen wond bloedt er langer, geen vlijm treft zoo diep,
 Neen, geen smart is zoo wreed als de smart eener moeder.

Uw wee werd genoeg, – genot was uw pijn,
 Toen gij eenmaal dien heiligen eernaam behaalde,
 En thans! ... O, geen mensch kan rampzaliger zijn,
 Nu de lievling uw zorgen met ondank betaalde.

En toch, schoon zijne ondeugd u eindeloos grieft,
 O, hij blijft nog uw wellust, uw rijkdom, uw leven,
 Nog wordt hij op 't innigst ter wereld geliefd,
 Nog, nog zoudt gij uw aanzijn ten beste hem geven.

Hoe! hebben die zuchten van 't minnend gevoel
 Nooit de borst van den jongeling opengereten?
 Doch stomp wordt de ziel en het harte wordt koel
 Waar de misdaad zich bouwt op 't gesmoorde geweten.

O, gij die de hel tot priestresse zich riep,
 Gij verleiding die de onschuld en liefde doet treuren;
 Gij waart het, die 't lam in een tijger herschiep,
 Die den zoon van het harte der moeder kondt scheuren!

Dus droeve, geef lucht aan 't verkropte verdriet,
 Moord het teeder gemoed door die schijnrust niet langer,
 Weerhoud toch de tranen van 't leedgevoel niet:
 Want daar binnen, daar maken ze 't lijden u banger!

De kroon, door natuur op het hoofd u gedrukt,
 Ach, die kroon is heur edelste parel ontnomen;
 De wonde wordt bloedender opengerukt,
 Als ge somtijds ontwaakt uit herinneringsdroomen.

Maar 't lot moog u martlen, meewaardige vrouw!
 Dat de wanhoop den weg tot uw boezem niet vinde,
 Bedenk het: de zondaar komt soms tot berouw;
 Gods genade schenkt dikwerf het licht aan den blinde.

En daarom, smeeek Hem die de harten verstaat,
 Die ons kracht geeft naar kruis, die ons moed schenkt bij 't strijden,
 Die geen bede eener treurende moeder versmaadt
 O, het opzien naar Hem, balsemt wonden en lijden!
 Dra dale er een straal in 't verstokte gemoed,
 En de zondaar vraagt weer van den Hemel erbarming,
 Herknoopt de verloochende banden van 't bloed,
 En 't berouw voor de schuld in vergevende omarming!

Een paar verduidelijkingen.

Strofe	Woord(en)	Verduidelijking
1	volt	vult
	stuiten	tegenhouden
	huichlen	doen alsof
2	vlijm	scherp mesje
3	eernaam behaalde	bij de geboorte van de zoon kreeg ze de erenaam moeder
4	wellust	grote liefde
	aanzijn	leven
5	hoe	uitroep van verbazing
	stomp	afgestompt
	gesmoorde geweten	het verdrongen geweten
6	gij	de verleiding, het kwaad
7	moord het teder gemoed	hou je niet langer in
9	meewaardige	beklagenswaardige, die medelijden verdient
10	Hem	God
11	verstokte gemoed	de gedachten van de zoon

In de almanak *Holland voor 1861* werd een gedicht van de toen heel beroemde J.J.L. ten Kate afgedrukt, 'met eene plaat'.

Het moedertjen

Een schetsjen naar de natuur

Vóór dag en voor daauw is de vader er bij,
 Den arbeid nimmer moe,
 Zijn wijfjen staat hem trouw ter zij,
 En zwengelt er lustig op toe:
 Blond Aagjen van zeven jaren
 Zal deftig het huis bewaren.

Haar post is de dorpel: daar zet ze zich neer
 Met vrolijk krijgsmuziek:
 Daar overziet ze heinde en veer'
 Haar woelige Republiek,
 Haar broêrtjeu, 't klein boertjeu, haar schatjeu,
 De hennen, de kiekens, het katjen.

Zij doedelt haar deuntjen en neuriet haar lied
 Voor 't kleine huisgezin;
 Want meisjensaat verzaakt zich niet:
 Het Moedertjen zit er al in!
 Zij snapt en zij schatert met lusten,
 En laat er haar oogjens niet rusten.

En alles zingt mee: want het windeken waait
 Door 't wingelroof voor 't raam;

Het poesjen spint, het haautjeu kraait,
 Al de hennekens klokken te saam ...
 En 't boertjen? hoe kun-je 't nog vragen,
 Giert het uit van de pret in zijn wagen!

Een paar verduidelijkingen

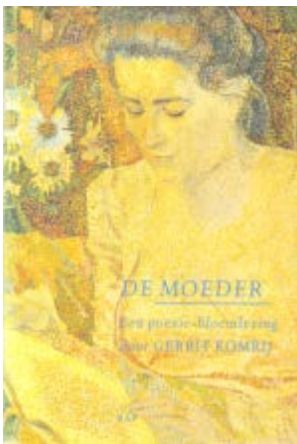
Strofe	Woord(en)	Verduidelijking
1	zwengelt	vlas bewerken met een zwengel
	deftig	heel goed
	bewaren	passen op
2	dorpel	drempel
	kiekens	kuikens
3	doedelt	zingt
	verzaakt zich niet	doet zijn plicht
	snapt	praat

Opdracht 4

- 1 Wat is kennelijk het beroep van de vader?
- 2 Wat wordt bedoeld met 'haar woelige Republiek'?
- 3 Een idylle, zo zou je dit tafereel kunnen noemen. Geef daar een paar argumenten voor.
- 4 Welke kenmerken of eigenschappen van de moeder vind je in dit gedicht?

Opdracht 5

Vergelijk de twee bovenstaande gedichten. Welke heeft de meeste kenmerken van een smartlap? Geef een korte uitleg.

In 1979 maakte de dichter Gerrit Komrij een bloemlezing van moedergedichten, *De Moeder*. In 1991 verscheen een herziene uitgave.

In het *Vooraf* schrijft hij het volgende.

Het lezen van moedergedichten strekt door de waterlanders die het dikwijls oproept niet alleen de zakdoekfabrikanten tot voordeel, maar ook al degenen die willen bestuderen wat er in de poëzie nog rest aan bezwering en magische formules. In moedergedichten is de dichter nog volop als medicijnman aanwezig. In de negentiende eeuw was het moederschap een loterij. De kindersterfte was zeer groot: in elk huwelijk vielen meer nieten dan prijsjes. De vrouw was een broedmachine die voortdurend in bedrijf gehouden moest worden, geheel volgens het principe dat een half ei beter is dan een lege dop.

De gedichten uit die tijd die de moeder bezingen hebben een bezwerend karakter omdat ze haar moeten troosten: het kind is dood, maar de moederliefde blijft. Hoe schoon openbaart het moederschap zich ondanks, ja zelfs dankzij het ten grave gedragen kind. Het is méér dan troost om een verloren kind, het is ook de motivering tot een nieuwe worp. In tranenrijke verzen wordt de moeder meegedeeld dat slechts haar wil tot baren telt, en niet het resultaat. En de moeders baarden voort, bij het luitgetokkel der poëten.

Gerrit Komrij, *De Moeder. Een poëzie-bloemlezing*, Uitgave Thomas Rap, Amsterdam, 1991; p. 5.

Opdracht 6

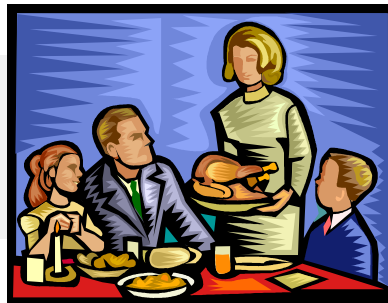
- 1 Wat is volgens Komrij het belangrijkste doel van de dichter van een moedergedicht in de negentiende eeuw?
- 2 Wat is volgens Komrij de belangrijkste taak van de moeder in de negentiende eeuw?
- 3 Heeft Komrij veel of weinig waardering voor dit soort gedichten? Geef een korte uitleg.

4 Welke bewijzen voor de beweringen van Komrij kun je vinden in de twee gedichten die je net hebt gelezen?

Aan het eind van de negentiende eeuw was men wel uitgekeken op wat werd genoemd de 'huiselijke' poëzie. De schrijver en dichter Frederik van Eeden (1860-1932) publiceerde in 1885 een bundel parodieën: *Grassprietjes of Lieder en op het gebied van Deugd, Godsvrucht en Vaderland*. Dat deed hij onder het pseudoniem Cornelis Paradijs; voor de voorrede gebruikte hij de naam Sebastiaan Slaap en hij nam ook nog een 'Open brief aan den schrijver' op, zogenaamd geschreven door P.A. Saaije Azn.

Een van de afdelingen in dit bundeltje heet 'Een tuiltje poëzie voor het huisgezin', waarin een hele liefdes- en huwelijksgeschiedenis wordt bezongen, van verliefdheid en aanzoek tot huwelijk en geboorte van kinderen, eindigend met *Het Middagmaal*. De eerste strofe luidt:

Wanneer ik 's middags op 't kantoor
Mijn dagtaak heb volbracht,
Dan weet ik, als ik huiswaarts keer,
Welk schouwspel mij daar wacht:
Mijn vrouwtje vliegt mij te gemoet,
De kind'ren jub'len aan mijn voet.

Een van de gedichten is:

MOEDERWEELEDE

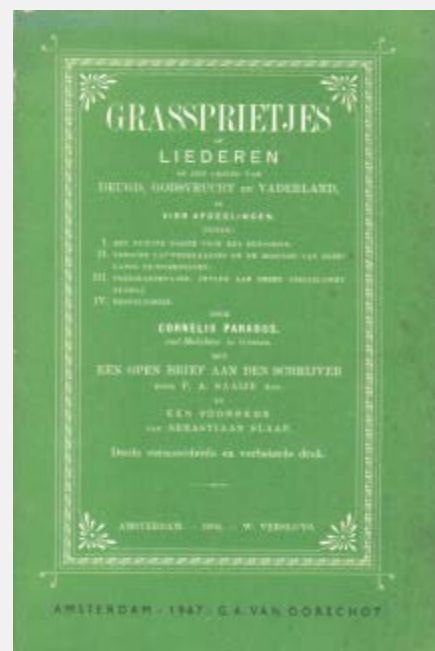
Weet gij, wat ik het treffendst
En lieflijkst schouwspel vind,
Het edelst, hartverheffendst?
Een moeder met haar kind.

En of men me eerezulen,
En lustwaranden bood –
Ik zou ze niet verruilen,
Voor 't kleintje op moeders schoot.

Hoe teeder en hoe roerend
Lescht zij des wichtjens dorst,
Met pap of melk het voerend,
Of met de moederborst.

Zie, hoe zij 't schaapjen innig
Aan 't moederharte knelt,
En 't zorgvol en zachtzinnig
Omkleedt met doek en speld.

Wie ziet dan hierin weder
Des Makers grootheid niet?
Wie knielt niet biddend neder,
Als hij zijn maaxsel ziet?

Een paar verduidelijkingen

Strofe	Woord(en)	Verduidelijking
2	lustwaranden	grote tuinen
3	wichtje	kind
5	Maker	God

Opdracht 7

- 1 Wat is een parodie?
- 2 Hoe kun je hier, zonder dat je een gedicht gelezen hebt, al zien dat het waarschijnlijk om een parodie gaat?
- 3 Wijs parodistische elementen aan in het gedicht *Moederweelde*.
- 4 Welke kenmerken of eigenschappen van de moeder vind je in dit gedicht?

Zoek zelf een gedicht

Er zijn heel erg veel gedichten over moeders geschreven. Anna Enquist bijvoorbeeld, maakte een bloemlezing van haar eigen moedergedichten in de bundel *Hier was vuur* (Uitgave De Arbeiderspers, Amsterdam, 2002).

Opdracht 8

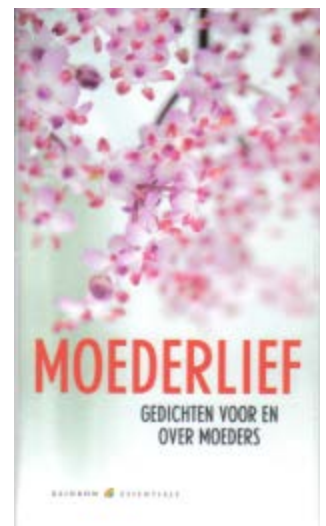
- 1 Zoek een moedergedicht.
Een paar tips:
- de prachtige site www.ljcooster.nl
- de bloemlezing *De Moeder* van Gerrit Komrij (opdracht 6)
- de bloemlezing *Moederlief. Gedichten voor en over moeders* van Henk van Zuiden. Uitgeverij Rainbow, Amsterdam, 2014
- 2 Noteer de eigenschappen of kenmerken van de moederfiguur die je in dat gedicht vindt en vergelijk die met wat je vond bij de gedichten uit de negentiende eeuw (de laatste vragen in opdracht 3, 4, 6 en 7).
- 3 Vorm een groepje van vier personen en vergelijk jullie bevindingen.

Leeskring

In 2013 verschenen er vier boeken met een moeder als hoofdpersoon:

- Elke Geurts: *De weg naar zee*, Uitgeverij De Bezige Bij
- Hans Münstermann: *Mischa*, Uitgeverij De Krings
- Jannie Regnerus: *Het lam*, Uitgeverij Atlas/Contact
- Wytske Versteeg: *Boy*, Uitgeverij Prometheus

Opdracht 9

Jullie gaan die vier boeken lezen en bespreken.

Zet daarvoor de volgende stappen

- 1 Vorm een groep van vier personen.
- 2 Verdeel de boeken, zodat ieder een boek leest. Gebruik de informatie hieronder om je keuze te bepalen.
- 3 Let bij het lezen vooral op de eigenschappen en kenmerken van de moeder. Gebruik daarvoor ook wat je bij het lezen van de gedichten hebt genoteerd.
- 4 Vertel (na bijvoorbeeld een of twee weken) in de groep kort de inhoud van het verhaal en de rol van de moeder. Gebruik daarvoor maximaal acht minuten.
- 5 Na iedere vertelbeurt kunnen er informatieve vragen worden gesteld.
- 6 Vergelijk de rol van de moeder zoals die in deze romans naar voren komt. Wat komt nog overeen met het beeld zoals je dat leerde kennen in de gedichten uit de negentiende eeuw?

Informatie over de vier boeken

Elke Geurts <i>De weg naar zee</i>	
flaptekst	Op een hete zomerdag slaapt Tessa haar zevenjarige dochter in een bolderkar door een zwartgeblakerd duingebied. Een verzengende tocht, waarin ze de zeven jaren met Summer overdenkt. Het meisje is niet haar gedroomde evenbeeld geworden, maar dat heeft Tessa er nooit van weerhouden alles op alles te zetten om het beste uit haar kind te halen: een goede versie van zichzelf. Hoe langer ze door het mulle zand loopt, hoe sterker haar het gevoel van mislukking overvalt. <i>De weg naar zee</i> is een trefzeker portret van een moeder die tot het uiterste gaat in haar liefde voor haar dochter en tegelijkertijd zoekt naar het perfecte leven.
website	www.elkegeurts.nl
recensie	Dit begint eng te worden. Deze vrouw is gevaarlijk. De zomerse idylle kan in een zwart drama omslaan. Bij de lezer groeit de achterdocht over deze moeder uit tot de zekerheid dat ze iets probeert te beheersen dat te groot voor haar is geworden. Maar er is geen ander in haar directe omgeving dan Summer en vriendin Gina die geen argwaan krijgt als Tessa plompverloren uitroept dat ze alles loslaat, ja die het zelfs reuzegoed noemt dat haar vriendin zomaar zegt dat het genoeg is geweest. 'We zijn vrij.' Daar moet champagne op gedronken worden. De hitte zwelt aan, bosbranden knetteren rondom, om hen heen zijn stukken aarde geblakerd, maar de vriendinnen en hun dochters dansen op Michael Jackson. En dat is het goede van Geurts' verhaal: ze heeft je zo opmerkzaam gemaakt, dat juist die plotselinge nonchalance van de daarnet nog verkrampde Tessa verontrustend is. Het leven controleren is ondoenlijk, wrijft Geurts ons in, en die moraal is helaas een platitudes. Maar ze laat ook zien dat een moeder die dat inzicht nog moet verwerven niet te benijden is, helemaal niet vergeleken bij de heldin van dit verhaal; het opgewekte meisje met de zonnige naam, dat later een beroemde danseres wil worden. Arjan Peters, <i>de Volkskrant</i> , 26 oktober 2013.

Hans Münstermann <i>Mischa</i>	
flaptekst	Op een dag krijgt Rosa Weber, een opgewekte 65-jarige weduwe met kinderen en kleinkinderen, de politie aan de deur. Haar oudste zoon blijkt zojuist aangehouden te zijn voor de verdwijning van de tienjarige Mischa, een zaak die het land al maanden bezighoudt. Voor Rosa begint er een emotionele rollercoaster. Samen met familie en vrienden neemt ze stelling tegen de verdenking, heilig gelovend in de onschuld van haar zoon. Maar hoe goed kent ze haar zoon écht? En is haar moederliefde bestand tegen de waarheid? <i>Mischa</i> is een meeslepende, indrukwekkende psychologische roman die geen lezer onberoerd zal laten.
website	http://nrcboeken.vorige.nrc.nl/interview/zie-de-schrijvers-werken-hans-muenstermann

recensie	<p>Hans Münstermann heeft van <i>Mischa</i> geen feitenrelaas gemaakt. Het gaan hem om de interactie van Rosa met haar omgeving en haar confrontatie met zichzelf. Om de automatismen waar een mens onder druk in vervalt; (schijn)zekerheden - een gelukkig huwelijk (al is Rosa inmiddels weduwe), begripvolle kinderen en dierbare vrienden, de troost van het geloof - die uitkomst lijken te bieden als ze in het nauw gebracht wordt. Om de wisselwerking tussen het instinct en het intellect. Om de neerwaartse spiraal waarin Rosa belandt, waarop de chronologie van de zaak tegen haar zoon wel invloed heeft, maar niet de allesbepalende factor is.</p> <p>Uiteindelijk komt Rosa tot stilstand. Aan het eind, als ze bijna alles gedaan heeft wat ze moest doen, inclusief het spijt betuigen aan de ouders van Mischa, en de waanzin zijn greep verstevigt, komt ze tot inkeer. Ze moet de vrouw die ze door de omstandigheden is geworden - 'ik ben een vrouw die ik niet ken' - kwijt. Ze moet zich herpakken.</p> <p><i>De Contrabas</i>, 4 november 2013 (www.decontrabas.com).</p>
----------	---

Jannie Regnerus <i>Het lam</i>	
flaptekst	<p>Clarissa's zoontje Joris is een kleuter wanneer hij zich verwondert over een dood lam dat op een marktplein is achtergebleven. Niet lang daarna plast hij bloed. Kanker. Machteloos moet Clarissa toekijken hoe haar kind slopende behandelingen ondergaat. Het verandert haar waarneming van de wereld om haar heen waar sluipenderwijs kleur en leven uit verdwijnen totdat zij alleen nog verval en eindigheid ziet. Kunst biedt tegenwicht, ze neemt Joris mee naar Gent om daar samen Het Lam Gods van de gebroeders Van Eyck te aanschouwen en hem en zichzelf ervan te overtuigen dat lang niet alle lammeren doodgaan.</p> <p>Ingehouden en onderkoeld en zonder het geringste spoor van sentimentaliteit beschrijft Jannie Regnerus hoe een vrouw zich staande probeert te houden tegenover het leed van haar ernstig zieke kind. Het is de ongewone combinatie van beelden-associaties-taal die deze roman tot een wonder van verbeelding maakt.</p>
website	www.jannieregnerus.com
recensie	<p><i>Het lam</i> is een gefragmenteerde, visuele roman - Jannie Regnerus noemt het zelf een taalschilderij - vol symboliek (ook christelijke), vaak in de vorm van tegenstellingen en uitersten. Kleur die zich steeds verder terugtrekt uit het gezicht van Joris spat van het doek van schilderijen. Twee duiven - een die niet snel genoeg opvliegt en een voor altijd gevangen in een goudgeel schijnsel - houden elkaar in evenwicht.</p> <p>Maar ondanks al die stoffering en stilering blijft de kern - dat plotselinge besef van de eindigheid van een leven dat nog maar net begonnen is - overeind. Jannie Regnerus kan hele mooie zinnen schrijven, maar is geen mooischrijfster. Zij wisselt treffende beelden - 'Lange tijd ademde alles aan Joris de belofte van een blanco schrift, zo'n nieuw vel papier waarop je bijna niet durfde te beginnen' - af met zinnen die niets anders doen dan op het zakelijke af de situatie beschrijven - 'Voor alle weertypen ligt passend kinderschoeisel in de gang'. Welke woorden ze kiest, dat is afhankelijk van wat het verhaal van haar vraagt.</p> <p><i>De Contrabas</i>, 3 november 2013 (www.decontrabas.com).</p>

Wytske Versteeg <i>Boy</i>	
flaptekst	<p>Na een klassenuitje naar het strand lijkt Boy van de aardbodem verdwenen. Zelfmoord, concludeert de politie nadat zijn lichaam weer is opgedoken. Maar met die conclusie kan zijn (adoptie)moeder niet leven.</p> <p>Vastbesloten om degene te vinden die verantwoordelijk is voor Boys dood, volgt ze het spoor naar dramadocente Hannah, die de klas die dag begeleidde. Zij is inmiddels een nieuw leven begonnen op het platteland van Bulgarije en verwelkomt haar nietsvermoedend. Terwijl de sneeuw begint te vallen, raken de twee vrouwen verwickeld in een beklemmende relatie waarin niets is wat het lijkt. Als het vertrouwen groeit begint Hannah haperend aan het verhaal van Boy. Zijn moeder denkt ondertussen maar aan één ding: wraak.</p> <p><i>Boy</i> is een scherp, subliem boek over de invloed van verdriet. Het is de indrukwekkende opvolger van <i>De wezenlozen</i>, Wytske Versteegs weergalozes debuutroman, die op de longlist van de AKO Literatuurprijs en de Opzij Literatuurprijs terechtkwam.</p>
website	www.wytskeversteeg.nl

recensie	<p>Pas nadat Boy gevonden is, begint de queeste van de moeder echt. Zij wil weten wat hem tot zijn zelfmoord heeft gebracht. Vier jaar na zijn dood gaat ze naar het platteland van Bulgarije waar de dramadocente Hannah inmiddels woont. Zij organiseerde het klassenuitje. Op haar wil de moeder wraak nemen, want zij zou verantwoordelijk zijn voor het overlijden van haar zoon.</p> <p>Met het effect van pesten op adolescenten heeft Versteeg voor een herkenbaar thema gekozen. Het boek refereert aan interessante vraagstukken: wie spreek je aan als een kind zelfmoord pleegt na jaren van buitensluiting? Wat doet zo'n dood met de ouders? Het lukt Versteeg moeiteloos om de lezer aan het denken te zetten. Ze laat in haar roman nadrukkelijk zien hoe wij mensen de speelbal zijn van onze omstandigheden, ook al denken we krampachtig greep te kunnen houden op ons leven. Hierover maakt de gynaecoloog van Boy's moeder, die bij haar talloze vruchtbaarheidsonderzoeken uitvoerde, een treffende opmerking: 'In deze tijd gaan mensen ervan uit dat ze hun hele leven kunnen vormgeven, maar soms kunnen we gewoon niets doen.'</p> <p>Ook de mate van verantwoordelijkheid van de school voor het overlijden van Boy komt ruimschoots aan bod. Hannah komt als docente niet voor Boy op, want 'het is pijnlijk om te kijken naar zo'n kind dat alles fout doet en de wraak van de groep over zichzelf afroept.' Hoeveel pestprotocollen er ook opgesteld worden in Nederland: het draait uiteindelijk om de docent voor de klas. Wat doet hij met wat hij waarneemt? Onderneemt hij actie of kiest hij de weg van de minste weerstand? Tot slot werkt Versteeg subtiel het vraagstuk van de menselijke hybris van iedere ouder uit.</p> <p>Miriam Piters, <i>Tzum</i>, 14 oktober 2013 (www.tzum.nl).</p>
----------	--